

گۆرنۆكلى ادبىياتچى عاليم

هيتلرچى فاشيستلرينىڭ غارشىسىنا مردانا گۆره شن

مرحوم آخمت آخوندوف گۆرگنلى نىنگ ۱۰۲-نجى يىل دوغولان گۆنونه

۱۹۰۹-۱۹۴۳

توركمن اوغلى آرلاپ گىرسنگ ميدانا،
يان يولداشىنىڭ كىسىر قلىچ، ات بولسون.
گۆروغلى دك قدرت گۆركز دوشمانا،
أهلى ايلينگ بوئين حالقینگ شاد بولسون.

گۆرنۆكلى توركمن ادبىياتچىسى آخمت-آخوندوف- گۆرگنلى ۱۹۰۹-نجى يىلنىڭ ۲۳-نجى مارتىندا گۆرگن يايلاسى نىڭ كۆمىش دپە شأهرىندە دۇنيا اينىار. دادە سى ارجب آخون اوز دۇورى نىڭ سوادلى ادامسى بولوپدیر. آخمداننگ "آخوندوف" فامىلىسى هم دادە سى نىڭ آخون بولماغى بىلن باغلانشىقلى، گۆرگنلى بولسا آخمداننگ ادبى لاقامى. اول بو لاقامى اوزى نىڭ اۋنوپ-اۋسن يرلىرى نىڭ آدلاندرنشى بويونچا ادىنىپدیر.

ايلكىنجى علیم آلىشى:

توركيه لى افسىرلرینگ توركىستانداقى مىسسىيالارى تاماملانپ يورتلارينا دولانپ بارىشلارينا كومىش دپا كلىپ دۇشيارلر. شول دۇورده كومىش دپە- باكو آرالىغىندا توركمن سۇودىگارلىرى نىڭ گامىلىرى غاتناياردى. اما بو افسىرلر ۱۹۲۴-نجى يىللاردا توركمنلرینگ آراسىندا بولوپ كچيان سىياسى غوزغالانگا ياردام برمك ماقصادى بىلن بىر حاربى مکتب ینگ دۇببۇنى توتيارلار. غوزغالانگ باسىلىپ ياتىريلاندان سونگرا اولارینگ كۇپوسى توركىيا گىدىارلر، فهمى بگ دىين بىرىسى رجب آخونىڭ خواھشى بويونچا كومىش دپە دە غالىار و جىدىچە مکتبى اساسلاندىريار. شول مکتب ینگ اوچروملاريندان آخمت گۆرگنلى، آخمت غاراداغلى و بىلە كىلر آدى بللى عاليملار بولوپ يتىشيارلر. رجب آخونىڭ بو اۋنگدە بارىچى و

پروگره سسیو حرکتینه گۆریپلیک ادیانلر، آستراباد حاکمینه ایچالی لیق ادیانلیکده فهمی بگه تهمت آتیارلار و آخری اونى قارقى- ساللاخ اوبالارى نینگ آراسیندا اولدوریلر.^۱

تورك و پارس یدی یئللق مکتبى تاملان آخمت ۱۹۲۶- نجى یئلدا دوغانى عبدالله بیلن كومیش دپه دن آشغابادا کلیپ، بو یردأكى ایشچى یاشلار مکتبینه اوقووا باشلایار. عبدالله نینگ عبدالراخمان دیین لوقمان اوغلى بیلن ۹۰- نجى یئللاردا آشغاباتدا دوشوشماق بیزه میسر ادیدى. تورکمینستانینگ عیلملار آکادیماسى نینگ قولیازمالار فوندى نینگ شول واقتهقى باشلیغى آنناقوربان آشیروف عبدالله نینگ فوندا ساوغات برن قاوى حاظ بیلن یازیلان ماغتمغولى نینگ بیر قولیازماسینی مانگا گۆرکزیپدی.

رجب آخون

ایشچى یاشلار مکتبینه دۆرت یئل اوقاپ، اورتا بیلیم آلانسونگ، آ. گورگنلى تورکمینستان حالق ماغاریف کامیسارلیغى نینگ یۆزیته ایبرمگى بیلن ۱۹۳۰- نجى یئلدا لنینگرادینگ تاریخ- فیلاسوفیا و ادبیات اینیستیتوتینا اوقووا گیریار. ۱۹۳۲- نجى یئلدا اینیستیتوتى نینگ سونگقى کورسیندا اوقاپ یۆرکأ ساویت سایوزى نینگ عنلملار آکادیماسى نینگ « گۆندوغارى اؤوره نیش» اینیستیتوتى نینگ علمى ایشگارى بولوپ ایشه یرلشیار. ۱۹۳۳- نجى یئلدا لنینگرادینگ- سونگ آدى اویتگه دیلن دۆولت تاریخ لینگویستیک (دیپ شناسلیق) اینیستیتوتى نینگ ادبیات بۆلۆمینی تاملاپ آشغابادا دولانیپ کلیار.

۱۹۳۳-۱۹۴۰ نجى یئللاردا تورکمن دۆولت علمى- درنگوو دیل و ادبیات اینیستیتوتى نینگ ادبیات بۆلۆمینه ایلی کیچی، سونگ اولى علمى ایشگار بولوپ ایشله یار. شونونگ بیلن بیر حاطاردا آشغابات دۆولت پداگوکیک اینیستیتوتیندا موغاللیمچئللق ادیار. ۱۹۴۰- نجى یئلدا ینه- ده لنینگرادا اوقووا گیدیار. بو یرده اوزالقی س س س ر عنملار آکادیماسى نینگ گۆندوغارى اؤوره نیش اینیستیتوتى نینگ لنینگراد بۆلۆمى نینگ اسپرانتوراسیندا اوقاپ اوغرایار.

ایکینجى جاهان اورشونگ باشلانماغى بیلن، اونگا اسپرانتورانى دولى تاماملماق میسرر ادماندير. آخمت گورگنلى اسپرانتورادا بیله اوقایان یولداشلارى ناغیم آشیروف داغى بیلن بیرلیکده توموس روغصادینا آشغابادا قاینتماق حاقینداقى شهادت نامالارینی ایزینا غایتاریپ، اوزلرینی قیزیل قشونینگ حاطارینا آلینماقلارینا راضى بولیارلار. شیله لیک بیلن آخمت گورگنلى یولداشلارى بیلن بیرلیکده الینه یاراغ آلپ لنینگرادینگ قوروغینا قوشولیار و ۱۹۴۳- نجى یئلینگ تومسوندا سوش میدانیندا قاهریمانلارچا قوربان بولیار. آ. گورگنلى نینگ اوغلى اوقتایننگ مانگا آیتماغینا گؤرأ اونونگ نیرده وپات بولاندىغى و نیرده جایلاندىغینی آنیقلاماق اوچین ناچه جان چکسه- ده اول باشارتماندير.

سرات: ع. آهنگرى- تورکمنلر تاریخی نشر ایل آمان ۱۳۸۴^۱

آخمت گورگنلی تورکمن و پارس دیلرینده قوشغی قوشوپدیر. اول پارسچا قوشغولاریندا ایراندافی سیاسی یاغدا یا اؤنسی چکیپدیر. مثال اوچین "کی خواهد شد" دیین قوشغوسیندا ایراندا حاجان بیر عادیل دوزگون بولار دیین سوراغی آرا آتپدیر. بو و شونگا منگزش اثرلریندن معلوم بولشونا گؤرأ اول شول دؤورده ایرانلی سیاسی آپپازیسویون توپاری بیلن غاتناشیق قوراپدیر. بو حرکتلرینگ یوردونگ ایچینه یایراماغیندان حواطیر ادن ایران حکومتی، ایلایتا- دا آشغابادا یاقین خراسان ولایتی نینگ حاکیمی بو انقلابی حرکت ینگ اؤنگونی نینگ آلینماغینی تکلیپ ادیار.

پادشائینگ یوریته اداراسینا قاوشیریلان خراسان ولایتی نینگ شول واقتی حاکیمی محمود جم ینگ ۱۰۳۷۱ نورمرلی/ ۲۹ بهمن ۱۳۰۸ = ۱۹۲۹- نجی ینل بللیگی بولان راپورتیندا لاهوتی نینگ، ناصرلی نینگ، و انقلابی آخوندوف دیین بیرسی نینگ پادشاه و ایران دولتینه غارشلی بیر جمعیت قوراپ، نشرلری یایراتیاندیغی اؤنگه سؤرؤلیار هم- ده اولارینگ ایزینا بریلمگینی نینگ و حرکتلری نینگ اؤنگونی آماغینی اورسیتدن تهرانینگ طالاب اتملیدیگی ماصلاحات بریلیار.^۲

دفتر مخصوص شاهنشاهی، سواد راپرت ایالت خراسان، نمره ۱۰۳۷۱ مورخه ۲۹ بهمن ۱۳۰۸
دفتر مخصوص شاهنشاهی. مطابق اطلاعاتی که از عشق آباد و ترکستان می‌رسد بعضی از عناصر هرج و مرج طلب ایرانی از قبیل لاهوتی در ترکمنستان، ناصرلی و سید صالح اف در عشق آباد و یوسف زاده در پهلوی با خانمش که عضو اداره جاسوسی سیاسی (گپنو) است مجامعی دارند و برضد مقام مقدس سلطنت و دولت ایران نشریاتی در ترکمنستان و عشق آباد انتشار می‌دهند یک نفر از انقلابیهای دیگر معروف به آخونداف^{۳۴} که مشارالیه هم در این جریان دخالت دارد و از طرف مامورین شوروی در عشق آباد مقوم مالیات و سرحدات خراسان کلیه روسهای سفید تبعید و طرد گردیدند چه مانعی موجود است که دولت ایران هم تبعید این اشخاص را از سرحدات ایران خواسته و از کارهای آنها جلوگیری شود. والی ایالت خراسان. امضاء محمود جم

گورگنلی نینگ قوشغولاریندا عومان و اطانچیلیق جوشغونی اوز آیدینگ بیانی نی تاپیار:

روستم- افراسیاب داواسین گۆزن،
اسکندر، جمشیده قول بولوپ گۆزن،
چنگیز دؤکن قاتیندا قولچلاپ یوزن،
تیمورینگ ظولمیندا انگرشن داغلار.
بیر یاندان حیوه حانی، بیر یاندان ایران،
انچه عاصیرلار اتدیلر ویران،
اوبانگ «حاتاب قالا» بیر یرده قونمان،
گۆچی آرقاسیندا، بیرلشن داغلار.

فیلولوگیا عیلملارینگ دکتری، اوز عالیملیق ایشینی آخمت گورگنلی نینگ دؤره دیجیلیگنه باغیشلان قاسیم نورباتوف، آ. گورگنلی نینگ بیتیرن ایشلری حاقیندا شنیه ماغومات بریار:

"... قورقوت آتانیگ کتابی، گؤندوغار ادبیاتی نینگ آگیرتلری نووایی، فضولی نینگ دؤره دیجیلیگی باراداقی ادبی ماقالالاری آ. گورگنلی نینگ ادبیات عالمی نینگ سنرلارینی اؤگده بیلان عالیم حؤکمونده تانیتدی. اول یوقاردا آغزالان تورکمن کلاسیک شاهنیرلاری نینگ اثرلرینی ایلکینجیلرینگ بیر ی بولوپ چاپا تاییارلاماقدا هم اولی حذمات بیتیردی. موندان باشغا- دا آ. گورگنلی نینگ ۳۰- نجی ینلارینگ اورتالاریندا ماغیمغولی و اونونگ دؤره دیجیلیگی حاقیندا اولی مؤچبرلی علمی مونوگرافیک کتاب

سرات: کاوه بیات- ایران در جنگ جهانی اول. تهران ۱۳۶۰^۲

يازنايىغى ھاقىندا ھم ماغلومات بار. اما بو توتوملى ايش ھنيز بو گوئە چنلى گىنگ اوچىلار
كۆچۈلگىنە يتيрилماڭ كلىار.

آ. گورگنلى، ماتى كۇسائىف بىلن "توركمەن كلاسىك ادبىياتى نىنگ سۆزلۈگىنى" ھم تاييارلاپدىر. گۈرۈم
تايدان اولى بولمايدىق شول ايشە ۱۹۴۲ - نچى يىلداق يازان سنىندا فيلولوگيا علملارنىڭ شول واقتقى
كاندىداتى بايحمد قارىف شنىلە باھا برىپىدىر: "علمى ايشگارلر آ. گورگنلى و ماتى كۇسايووينگ دۈزن
سۆزلۈگى اوران قىزىقلى و آلقىشلانمالى ايشدىر. بو سۆزلۈك توركمەن كلاسىكى ادبىياتىندا دوش كلىان
دۈشۈكسىز يا آز دۈشۈكلى سۆزلرنىڭ كۆپوسىنى اوز اچىنە آليار. اونونگ داشىندان- دا سۆزلۈكده
يرلشدىرىلن سۆزلرە كلاسىك شاھىرلار مىزىنگ دۈرلى اثرلرىندن كاتكرت ھم قاوى مىثالار كىتيرىلىپىدىر.
بو بولسا سۆزلۈگىنگ ينە بىر پارخلىنىغىدىر".^۳

۱۹۳۰ - نچى يىللاردا آ. گورگنلى اىلكىنچى كۆك مختومقلى نىنگ سايلانان قوشغولارنى لاتىن حاطىندا جۈبى گۈرۈشلى كىتاب بىلن حالىق
كۆچۈلگىنە يتيردى. بو كىتابى من ۱۹۸۵ - نچى يىلدا چرگلاننىڭ دويدوق اوباسىندا ياشايان اوراز آقا دىين بىر ياشولى نىنگ اۈيۈندە
گۈرۈپىدىم

عالم آ. گورگنلى دن اوقتاى و آلتاى ادلى پىرزنلر يادىگار قالىپىدىر. ۱۹۳۶ - نچى يىلدا دوغلان اوقتاى دان ۴ اوغول بىلن اوچ قىز
اۈنۈپ-اۈسىار. اوغوللارنىڭ بىرىسى آ. گورگنلى نىنگ ادىنى گۈترىار. ۱۹۳۸ - دە دوغلان آلتاى بولسا اوران اير ياتكى ۱۵ ياشىنگ
اچىندە - ۱۹۵۳ - نچى يىلدا- ارادان چنقىار. آ. گورگنلى نىنگ پىرزنلرلى حاضىر نفت داغ و اشغابات شاھىرلىندە ياشايلار.

يادلامىزىنگ سونگوندا شاھىرنىڭ ۱۹۴۳ - نچى يىلدا يازان " بولسون" ادلى قوشغىسىندان بىر ايكى كۆپلەت كىتيرمكى ماخول
گۈردۈك:

توركمەن اوغلى آرلاپ گىرسنگ ميدانا،
يان يولداشنىڭ كىگىر قلىچ، ات بولسون.
گۈروغلى دك قدرت گۈركز دوشمانا،
أهلى ايلىنگ بۈتىن حالقىنگ شاد بولسون.
ضاربىنگدان قودوزلار كۆپ ادسىن دادى،
گرك قوچ بىگىدىنگ قوواتلى بادى،
دوئىياگە ياپراسىن واطانمىزىنگ ادى،
يىنگىشلردن تارىخ قاطما- قاط بولسون.

آقمىرات گورگنلى

پراگ. بهار ۲۰۱۰

سرات: قاسىم نورباتف. گورگن جىلگە لرىندە. اشغابات. ماغارىف ۱۹۹۲³